

čine po tri ali štiri štirivrstične kitice; v njih dosledno nastopa ženska ali moška asonanca, ki le nekoliko poudarja verzni konec in po blagozvočnosti še zdaleč ne dosega rime. Vzrok za to, da se je pesnik med glasovnimi figurami poslužil ravno asonance, ki v slovenski verzifikaciji ni posebno izrazita, je treba iskati v naravi njegove lirike. Evfonična lastnost rime bi namreč oslabilila učinek močnih depresivnih tonov, ki se v tej liriki uveljavljajo, medtem ko ga asonanca poudarja. Vsekakor pomenijo glasovne figure dodaten razumski napor v strukturi Strniševe lirike, vendar, kot se je pokazalo, le-ta najbolj izstopa predvsem v tektoniki posameznih pesmi in ciklusov in v uporabi jezikovnega gradiva; povsod je čutiti intelektualno kontrolo nad asociativnimi sestavinami avtorjeve izpovedi, ki predstavlja učinkovito sintezo miselnih in emocionalnih prvin doživetja.

V opisanih vsebinskih in formalnih novostih, ki jih prinaša v našo sodobno pesniško tvornost, je izjemnost Strniševe lirike. Njena poglavitna umetniška vrednost pa je predvsem v tem, da nam zna s svojim specifičnim izraznim aparatom adekvatno posredovati avtorjevo doživetje resničnosti, zato nas njegova resnica o tragičnosti človekove eksistence do dna prevzame in zgrozi.

Niko Grafenauer

DOZIVLJENA VOJAŠČINA. Tistega slikovitega presenečenja, ki nam ga je pripravil Pavle Zidar s svojo prvo zbirko, *Soha v oltarja domovine*, seveda ni več. Ze prve strani nove knjige *S konji in sam** odkrijejo, da se je obseg pisateljevih doživetij razmeroma malo povečal, njegovo pisanje pa za zdaj tesno sledi doživetju in ga sproti, tako rekoč po centimetrih, pokriva. Spet srečamo obe že znani Zidarjevi figuri — kmečkega pobiča, čigar prvi vtis so čudna mešanica hitlerjugenske propagande, previdne ljudske modrosti, s katero ga skušajo cepiti domači, in bujne, uporniške, sanjarske otroške domišljije; in pa mladega, ne kdo ve kako podkovanega učitelja, ki v zakotni dolenski vasi, v samoti in zagatnih razmerah, toliko da ne presahne na duši in telesu. Dogajanje, v katero se je bil tako otrok kot dorasli mladenič zapletel v prvi knjigi, je bilo dramatičnejše in njegov notranji odziv v junaku in bralcu dosti bolj pretresljiv. Da, Zidar je bil ustvaril dva, tri pisateljske trenutke, ki so prinesli v našo književnost zares nekaj novega, tako v pogumni izpovedi kot v tankoslušni robotosti pripovednega jezika. Odlično uho za izraz, skladnjo in besedišče današnjega človeka je izpričal tudi v svoji novi knjigi; toda niti posrečena otroška parafraza svetopisemske zgodbe o Adamu in Evi in še manj učiteljeva dogodivščina z nepristnim posilstvom ne odtehtata tematske teže in vsebinske zanimivosti najboljših odlomkov v *Sohi*. Kot malodane vsak mlad pisatelj grebe Pavle Zidar z nekako bolečo slastjo po nezaceljenih ranah lastnega življenja; tudi kjer dogodki niso avtobiografski, jih spremlja osebna prizadetost, ki jim daje avtobiografsko barvo. In usoda skoraj vseh avtorjev, ki so uporabljali lastno življenje kot neposredno gradivo za književno delo, je, da je njihova prva knjiga najmočnejša. Z njo se predstavi nov avtor in torej novo videnje sveta. Če mladi pisatelj vsaj približno obvladuje obrtno plat pisanja,

* Pavle Zidar: *S konji in sam* — Cankarjeva založba, Ljubljana 1963.

bo že s svojo svežino pretresel. Razen tega bo v prvencu bržčas uporabil najboljše gradivo; posebno, če niza dogajanje po asociativni poti.

Vračanje v preteklost, kolikor ga je v knjižici *S konji in sam*, torej bralcu, ki pozna poprejšnje Zidarjevo pisanje, ne prinaša nič presenetljivega; na srečo pa je pisatelju na voljo novo gradivo, ki mu — četudi nikakor ni obširno — odklepa cel nov svet občutij in spoznanj. To je Zidarjeva doživljena vojaščina.

Knjižica *S konji in sam* zajema pravzaprav dve noveli: *Odhod* in *Konji*. Vse, kar smo povedali doslej, velja samo za prvo: za pot učitelja-rekruta v vojašnico, za dolgo, ubijajočo vožnjo z vlakom, med katero se mu vračajo spomini, porajajo sanje in prividi, pritikajo podobe. Harmonikar, ki neusmiljeno vleče meh, ga spomni otroštva; ogledalo, v katerem ujame svoj neprespani obraz, najbednejšega dogodka iz učiteljevanja... sicer pa ga je zajela vožnja z drugimi rekruti, njihovo vojaško spremstvo, kratkotrajno doživetje Beograda — z odlično epizodo pri fotografu — in slednjič prihod v vojašnico, kjer se, nag, kot te je mati rodila, vključiš v nekakšen nov obstoj, novo »realizacijo« življenja, kakršnega si je zamislila pač tisočletna tradicija spreminjajoče se, pa vselej trde vojaške discipline. In tu se od starega, v svojo bol in ožino svoje notranjosti zaritega junaka skorajda poslovimo. Zakaj v drugi noveli *Konji* se nam predstavlja z bistveno nove strani.

Po oblikovni plati so *Konji* doslej najpreprosteje zgrajeni Zidarjev tekst: prema pripoved vojaka, ki so ga dodelili h konjenici, in njegovih drobnih vsakdanjih problemov. Težko fizično delo in nevarna bližina neukročenih živali vojaku ne dajeta kdo ve koliko časa za sanjske sprehode v preteklost; ves živi v trenutnih nalogah in v pismih z doma, ki mu za hip približajo njegov prihodnji, »civilni« obstoj. Toda vsakdanje dolžnosti, vsakdanje sožitje z ljudmi in živalmi, s katerimi nehote deli usodo, spremenene po sebi grebočega, v svojo notranjost zagledanega fanta v bitje, ki začne ne samo z razumom, temveč nagonsko čutiti bližino soljudi, več, skupnost z živimi stvarmi. Obe zblizanji sta težavni: vojaki so čudno mešana družčina, zbrana z vseh koncev države; ne da bi jih pobliže spoznali, si predstavljamo, da leže tudi njihovi interesi strahansko daleč vsaksebi, družijo jih isti fizični napor in enake biološke stiske. Da, in še nekaj jih družijo: čustvo do konj.

V postopnem izgrajevanju, postopnem oblikovanju tega čustva je pravo mojstrstvo novele. Konj in vojak sta si naravna sovražnika. Vojak mora za konja skrbeti, ga čistiti, negovati, hraniti, napajati in jezdit po strogem vojaškem redu in urniku. Za najmanjšo napako je ostro kaznovan. Konj občuti trde zahteve discipline kot ogabno nasiljevanje in poskuša vse mogoče, da bi vojaku nagajal. Boj med njima je neizprosni, ker vojak ne more popustiti, če naj ostane živ. Začetek Zidarjeve novele kaže postrojeni bataljon konjenice, ki je bataljon zagrizenih sovražnikov.

Počasi se to spremeni. Še padajo brce in udarci na konja in kazni na vojaka. Toda ljudje in živali se med seboj spoznavaajo, začno odkrivati drug na drugem individualne lastnosti, izkoriščati slabosti, pa tudi ceniti prednosti. Ponos, pogum, neupogljiva čud, prezirljiva pripravljenost trpeti, vzbujajo spoštovanje. Začno se plesti vezi nagonskih simpatij; in ko slednjič najbolj divja izmed kobil zanosi, združi razumevanje sočutja in urojeni ponos, ki ga občutimo vsi, kadar smo priča božanskega postopka stvarjenja novega bitja, bataljon tihih sovraštev v tesno povezano prijateljsko skupnost. Breja kobila — obet rojstva,

tega najnaravnjšega, najprvobitnejšega življenjskega dogodka, pomeni popolno sesutje umetelne hiše in kart, ki je vojaška disciplina. Na zunaj ostane vse — ali skoraj vse — pri starem, na znotraj se je vse spremenilo; disciplinirani vojaki so se spremenili v čuteča bitja, v ljudi.

Pomembnost, globoka sila življenja v vseh njegovih pristnih izrazih kot nasprotje umetnim tvorbam človeškega duha, je danes priljubljena snov novelistike; toda priznati moramo, da ji je našel Zidar novo podobo.

Razen tega pa je v bežni, a zelo impresivni epizodi naslikal čudovito podobo Srbije in njenega človeka. V prizoru utrujenih vojakov na manevrih, ki jih stari gazda povabi v hišo in pogosti s »pečeno«
slivovko, v teži noči, žarenju žerjavice na ognjišču, starčevih spominih in razmišljanjih mladega junaka nemara ni kdo ve kako globokih resnic, zato pa polno čiste poezije.

Poezija je sploh stalna spremljevalka Zidarjeve proze. Zapoje v opisih narave, ki jih narekuje za barve, obrise in razpoloženje zelo občutljiva narav; a nič manj ne spremlja na uho robotih, celo v narečju in žargonu pisanih dialogov, nelepah reminiscenc in včasih kar pošastnih sanjarij in prividov, ki dostikrat privedejo kakor po krajšnjici do prihodnje faze pripovedi. V doseganju poetičnih učinkov tudi ob najbolj surovem, da, vulgarnem dogajanju in izražanju, je Zidarjeva moč. Slikovito tkivo njegovih besed pač le redko ostaja samo na eni ravni.

Druga njegova stilistična posebnost je nedorečenost, vzbujanje asociacij in asociativno nizanje misli in dogajanja. To je pisanje, ki uporablja tako rekoč same bližnjice. Zato terjaja kajpak »simpatizirajočega«, na isto ali podobno struno ubranega bralca, ki je pripravljen sozveneti. Toda književnosti — in dobre književnosti — ki zahteva ljubiteljskega bralca, ni malo; sem šteje skoraj vsa sodobna poezija. Za prozaika, posebno mladega, je nevarno to, da bi svoj čustveni in motivni krog prehitro omejil in zato svoje bralce prekmalu saturiral. A ravno spričo zadnje Zidarjeve novele lahko upamo, da pri njem ni tako.

Rapa Šuklje

BREDA SMOLNIKAR, OTROČKI, ŽIVLJENJE TEČE DALJE. Že dolgo nisem prebral kake slovenske knjige, ki bi me tako vzradostila kot zbirka črtic Brede Smolnikarjeve.* Navajeni smo, da iščemo v literaturi nekaj velikega, kar je sodobno in občečloveško hkrati. Naenkrat pa zaslišimo tenak, droben glas, ki mu je treba prisluhniti že zaradi sveta, ki nam ga prinaša; ta je topel, prisrčen, a nujen. Beremo o na videz nepomembnih, hudo vsakdanjih rečeh in se nam kar čudno zdi, da ni stavkov, ki bi hiteli pripovedovati, kako je njihova mlada avtorica odkrila zadnjo življenjsko skrivnost. Tudi ni velikih misli, niti ne opazimo prizadevanja, ki bi za vsako ceno hotelo kazati na prezgodnjo navidezno dozorelost mladostnika; njeno pripovedovanje je daleč od tovrstne sodobne literarne konfekcije. Osnovni značilnosti proze Smolnikarjeve sta preprostost in prisrčnost, ki sta nam običajno tuji, če se ju celo ne sramujemo. Ravno to nas vznemiri in pritegne, saj smo navajeni velikih zalogajev vojne

* Breda Smolnikar: *Otročki, življenje teče dalje*. Črtice iz družinskega življenja. Risbe in oprema: Božo Kos. Zbirka »Pota mladih«. Mladinska knjiga 1963. 113 + (III) str. Broš.